

Typology of Chophraya Dock Alley Area in Bangkok

Panatpan Laddaklom

Bachelor of Urban Planning (B.U.P)

Urban and Regional Planning, Faculty of Architecture,

Chulalongkorn University

E-mail: panatpanl@gmail.com

149

ปีที่ 26
ฉบับที่ 2
พ.ศ.
-
ศ.ศ.
2563

Abstract

Academic article on Classification of Soi Tha Nam Chao Phraya area in Bangkok. The objective is to study the classification of the area of Soi Chao Phraya in Bangkok. From Rama VII Bridge to Rama 9 Bridge, total distance of approximately 57 kilometers, using the survey method and processed by the Geographic Information System program. The study indicated that the area of Soi Tha Nam Chao Phraya in Bangkok can be classified according to the physical characteristics of the vacant space and can be accessed in 6 types, namely (1) Soi Tha Nam, the type of traffic parallel to the water 7 locations (2) Soi Tha Nam, open area type 7 locations (3) Soi Tha Nam, the type of traffic convergence 29 locations (4) Soi Tha Nam Sala port type 14 locations (5) Soi Tha Nam, Soi Ferry Pier 10 locations, and (6)

Soi Tha Nam, an open-air area beside the alley Ferry port 4 locations. Which the highest amount of the waterfront area is Soi Tha Nam, the type of traffic convergence Followed by the pavilion pier type. The area of the waterfront with the least amount is Soi Tha Nam, an open-air area near the ferry pier. Which is different and the type of area in Soi Tha Nam Chao Phraya will be Benefits for continuing education Including design, improvement, restoration and set policies to be consistent with the physical context of each area.

Keywords: Chao Phraya River, Geographic information, Soi Tha Nam area, Waterfront area type

ประเภทของพื้นที่ย่านซอยทำน้ำเจ้าพระยา ในเขตกรุงเทพมหานคร

ปณัฐพรรณ ลัดดากลม

การวางผังเมืองบัณฑิต (ผ.บ.)

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

E-mail: panatpanl@gmail.com

151

ปีที่ 26
ฉบับที่ 2
พ.ศ.
-
ส.ศ.
2563

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่อง การจำแนกประเภทพื้นที่
ย่านซอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร มี
วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจำแนกประเภทพื้นที่ย่าน
ซอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่
สะพานพระราม 7 ถึงสะพานพระราม 9 รวมระยะทาง
ประมาณ 57 กิโลเมตร โดยใช้วิธีการสำรวจ และ
ประมวลผลโดยโปรแกรมสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS)
ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ย่านซอยทำน้ำเจ้าพระยาใน
เขตกรุงเทพมหานคร สามารถจำแนกประเภทตาม
ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ว่างและการเข้าถึง ได้
6 ประเภทคือ (1) ซอยทำน้ำประเภททางสัญจรขนาน
น้ำ จำนวน 7 แห่ง (2) ซอยทำน้ำประเภทพื้นที่โล่งริม

น้ำ จำนวน 7 แห่ง (3) ซอยทำน้ำประเภททางสัญจร
บรรจบน้ำ จำนวน 29 แห่ง (4) ซอยทำน้ำประเภทศาลา
ท่าเรือ จำนวน 14 แห่ง (5) ซอยทำน้ำประเภทซอย
ท่าเรือข้ามฟากเชื่อมซอยท่าเรือข้ามฟาก จำนวน 10
แห่ง และ (6) ซอยทำน้ำประเภทพื้นที่โล่งริมน้ำเชื่อม
ซอยท่าเรือข้ามฟาก จำนวน 4 แห่ง ซึ่งพื้นที่ย่านซอย
ทำน้ำที่มีจำนวนมากที่สุดคือ ซอยทำน้ำประเภททาง
สัญจรบรรจบน้ำ รองลงมาคือ ประเภทศาลาท่าเรือ ส่วน
พื้นที่ย่านซอยทำน้ำที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือ ซอยทำน้ำ
ประเภทพื้นที่โล่ง ริมน้ำเชื่อมซอยท่าเรือข้ามฟาก ซึ่ง
ความแตกต่างและประเภทของพื้นที่ย่านซอยทำน้ำ
เจ้าพระยาจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปศึกษาต่อยอด
รวมทั้งออกแบบปรับปรุงฟื้นฟู และกำหนดนโยบายให้
สอดคล้องกับบริบททางกายภาพของแต่ละพื้นที่ต่อไป

คำสำคัญ: ประเภทพื้นที่ริมน้ำ แม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่
ย่านซอยทำน้ำ สารสนเทศภูมิศาสตร์

บทนำ

แม่น้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นแม่น้ำสายหลักที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะการสร้างบ้านแปลงเมือง เนื่องจากการสัญจรคมนาคม และการพึ่งพาสาหร่ายน้ำในอดีตร ทำให้เกิดกลุ่มชุมชน เมือง และสถานที่สำคัญ กระจายอยู่ตลอดสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อกลับมามองตำแหน่งที่ตั้งของแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบัน ถือว่าเป็นพื้นที่สาธารณะของเมืองขนาดใหญ่ ที่พาดผ่านใจกลางกรุงเทพมหานคร เชื่อมพื้นที่หลายย่านหลายชุมชนเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะย่านเมืองเก่า ชุมชนริมน้ำ วัด วัง สถานที่ราชการที่มีพื้นที่ติดริมน้ำ เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การสัญจร และพื้นที่ทางวัฒนธรรม ทั้งระดับชุมชน ย่าน หรือเมือง ที่เชื่อมโยงถึงกันทั้งทางบกและทางน้ำ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาในปัจจุบันมีลักษณะเสื่อมโทรม ขาดการใช้งาน และถูกผูกขาดการใช้งานโดยคนเพียงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ขาดความปลอดภัย รวมทั้งมีการพัฒนาฟื้นฟู แผนพัฒนาโครงการพื้นที่ริมน้ำ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจำนวนมากที่มุ่งหวังพัฒนาพื้นที่ริมน้ำให้ผู้คนได้เข้าไปใช้งานในทางเศรษฐกิจ แต่มักถูกตั้งคำถามถึงพื้นที่ริมน้ำที่ดีที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่กรุงเทพมหานคร หรือบางพื้นที่ที่ได้รับการฟื้นฟูกลับรกร้างไร้ผู้คน หรือมีกิจกรรมใหม่ที่ขัดแย้งกับบริบทสภาพแวดล้อมของพื้นที่เดิม ทำให้พื้นที่ที่มีศักยภาพเหล่านี้ ไม่เอื้อประโยชน์ให้กับคนในพื้นที่และเมืองตามที่ต้องการจะเป็น

ซึ่งพื้นที่สาธารณะริมน้ำที่ดีที่บทความนี้กล่าวถึงคือ ควรจะมีความแตกต่างตามลักษณะกายภาพของพื้นที่นั้น ๆ รวมทั้งหากพื้นที่ดังกล่าวอยู่ในย่านเศรษฐกิจหลักของเมือง ก็ควรทำหน้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่สามารถรองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ด้วย แต่หากเป็นพื้นที่ที่อยู่ในย่านชุมชน ก็ควรเป็นพื้นที่ทางสังคมที่มีชีวิตชีวาของชุมชน อย่างไรก็ตาม วิธีการและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจำแนกความแตกต่างพื้นที่ทางกายภาพมีหลากหลายวิธีหลากหลายเครื่องมือตามแต่ละจุดประสงค์ ซึ่งเครื่องมือแรกของการทำความเข้าใจ

เข้าใจด้านกายภาพที่สามารถดำเนินการได้บนข้อมูลพื้นฐานคือ การจำแนกพื้นที่ย่านชอยท่าหน้าตามลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ว่างสาธารณะถึงแม้จะอยู่ติดกัน หรือตรงข้ามกัน แต่บางพื้นที่มีความนิยมในการใช้งานมากน้อยแตกต่างกัน เนื่องจากความแตกต่างในรายละเอียดของพื้นที่ในแง่ต่างๆ (Whyte, H., 1990) ทั้งนี้ ปัจจัยแรกที่ทำให้พื้นที่มีคุณภาพหรือความนิยมในการใช้งาน ในด้านสถานฐานวิทยาเมือง คือ รูปแบบทางกายภาพ กล่าวคือ รูปทรงของสถาปัตยกรรมหรือเมืองที่มีความแตกต่างกัน (สกุลชัย ตันติเศรณี, 2549) ซึ่งการศึกษาที่สามารถจำแนกความแตกต่างตามข้อมูลกายภาพและพื้นที่ศึกษาขนาดใหญ่ ส่วนใหญ่นิยมวิเคราะห์และประมวลผลด้วยระบบคอมพิวเตอร์สารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ประมวลด้วยความสามารถทางคอมพิวเตอร์ ไม่นำความคิด ความรู้สึกของผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนในการวิเคราะห์ ทำให้ได้ชุดข้อมูลที่เป็นกลางและเป็นระบบ

ดังนั้น บทความวิชาการฉบับนี้ จึงต้องการประมวลรูปแบบทางกายภาพของพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา และการจำแนกพื้นที่ที่มีองค์ประกอบทางกายภาพใกล้เคียงกัน โดยชุดเครื่องมือทางคอมพิวเตอร์ เพื่อนำไปสู่ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพของพื้นที่ย่านชอยท่าหน้าเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยข้อสรุปเบื้องต้นที่ได้จากบทความนี้ จะเป็นข้อมูลที่นำไปประยุกต์ใช้ ต่อยอดในการศึกษาพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งการวางแผนและออกแบบพื้นที่ย่านชอยท่าหน้าให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างเหมาะสมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการจำแนกประเภทพื้นที่ย่านชอยท่าหน้าเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร มีอาณาบริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่สะพานพระราม 7 จนถึงสะพานพระราม 9 รวมระยะทางประมาณ 57 กิโลเมตร ผ่านย่านสำคัญที่ตั้งอยู่ตลอดสองฝั่งแม่น้ำจำนวน 28 ย่าน ที่มีความแตกต่างทางกายภาพตามแต่ละพื้นที่ย่านชอยท่าหน้า

1.3 พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร (รูปที่ 1) กำหนดขอบเขต คือบริเวณสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ในอาณาเขตของพื้นที่ปกครองกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ สะพานพระราม 7 จนถึงสะพานพระราม 9 รวมระยะทางประมาณ 57 กิโลเมตร ผ่านย่านสำคัญที่ตั้งอยู่ตลอดสองฝั่งแม่น้ำจำนวน 28 ย่าน ประกอบด้วยย่านที่ตั้งอยู่ฝั่งพระนครจำนวน 17 ย่าน ได้แก่ ย่านบางโพ ย่านเกียกกาย-บางกระบือ ย่านสามเสน ย่านเทเวศร์ ย่านบางขุนพรหม ย่านบางลำพู ย่านท่าพระจันทร์-ท่าช้าง-สนามหลวง ย่านท่าเตียน ย่านปากคลองตลาด ย่านสำเพ็ง ย่านทรงวาด ย่านตลาดน้อย ย่านสี่พระยา ย่านบางรัก ย่านสะพานปลา-ยานนาวา ย่านถนนตก และ ย่านบางคอแหลม และย่านที่ตั้งอยู่ฝั่งธนบุรี จำนวน ย่าน 11 ได้แก่ ย่านบางอ้อ ย่านบางยี่ขัน ย่านปากคลองบางกอกน้อย ย่านวังหลัง-วัดระฆัง ย่านอรุณอมรินทร์ ย่านวังเดิม-กรมอยู่ ย่านกะดีจีน ย่านท่าดินแดง ย่านคลองสาน ย่านตากสิน และย่านเจริญนคร

ภาพ 1 พื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร. รูปแบบเชิงพื้นที่ของย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร (น.6), ปณัฎฐพรรณ ลัดดากลม, 2561, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.)

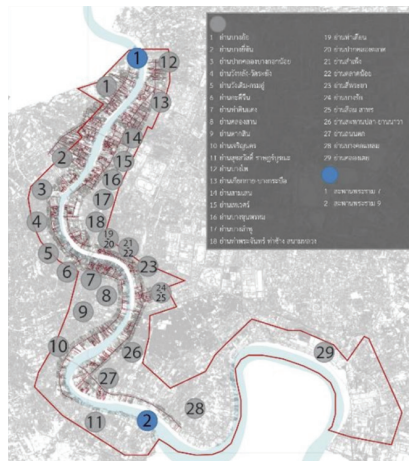
ผลการศึกษา

2.1 การประมวลพื้นที่ย่านชอยทำน้ำ

พื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยา มีลักษณะทางกายภาพที่สามารถจำแนกได้หลายรูปแบบตามลักษณะพื้นที่ที่อยู่ติดริมแม่น้ำที่เป็นสาธารณะ ดังนี้ (1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาประเภทที่โล่งริมน้ำ (2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาประเภทท่าเรือข้ามฟาก (3) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาประเภทศาลาริมน้ำ (4) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาประเภททางสัญจรขนานน้ำ (5) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาประเภททางสัญจรบรรจบน้ำหรือปลายต้นบรรจบ และ (6) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำประเภทพื้นที่โล่งริมน้ำเชื่อมชอยทำเรือข้ามฟาก ซึ่งจากการสำรวจพบว่ามีทั้งหมด 71 แห่ง

156

Vol. 26
No. 2
May
-
Aug.
2020

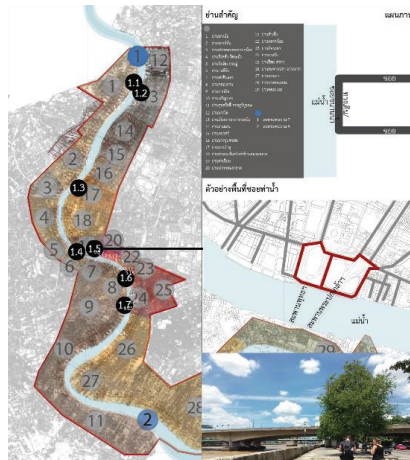
ภาพ 2 ตำแหน่งพื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยา. รูปแบบเชิงพื้นที่ของย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร (น.33), ปณัฎฐพรรณ ลัดดาถลม, 2561, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2.2 การจำแนกประเภทพื้นที่ย่านชอยทำน้ำ

สามารถจำแนกพื้นที่ย่านตามประเภทได้ ดังนี้

2.2.1) ย่านชอยทำน้ำ ประเภททางสัญจรขนานน้ำ

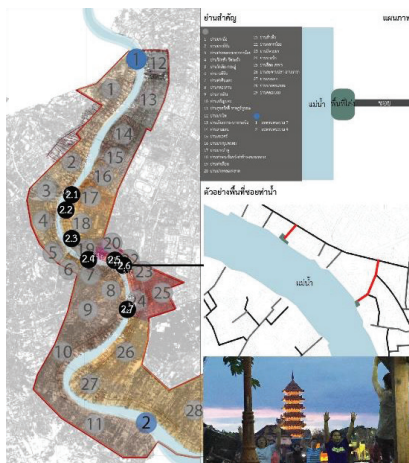
ย่านชอยทำน้ำประเภททางสัญจรขนานน้ำ หมายถึง ถนน หรือ ซอย ที่เชื่อมสูริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีถนน ซอย หรือทางเดิน ขนานริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นพื้นที่สาธารณะรับปลายถนนหรือซอยนั้น ในพื้นที่ศึกษามี 7 แห่ง ประกอบด้วย 1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำซอยวัดวิมุตยาราม 2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำซอยเจริญสนิทวงศ์ 84 3) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำทางเลียบป้อมพระสุเมรุ 4) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำพระปิ่นเกล้า 5) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำทางเลียบกะตี่จีน 6) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำซอยสะพานพุทธ 7) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำทางเลียบคลองสาน

ภาพ 3 พื้นที่ย่านชอยทำน้ำประเภททางสัญจรขนานน้ำ. รูปแบบเชิงพื้นที่ของย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร (น.35), ทัศนัยพรรณ ลัดดาภิรมย์, 2561, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2.2.2) ย่านชอยทำน้ำ ประเภทพื้นที่โล่งริมน้ำ

ย่านชอยทำน้ำ ประเภทพื้นที่โล่งริมน้ำ คือ ถนน หรือ ชอยที่เชื่อมสู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีพื้นที่โล่งริมน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการออกแบบเพื่อการใช้งานหรือไม่ก็ตาม แต่เป็นพื้นที่สาธารณะ ริมแม่น้ำเจ้าพระยารับปลายทางหรือชอยทำน้ำนั้น ในพื้นที่ศึกษามีย่านชอยทำน้ำ ประเภทพื้นที่โล่งริมน้ำ มี 7 แห่ง ประกอบด้วย 1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำวัดแก้วแจ่มฟ้า 2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยประชากรราษฎร์สาย 1-บางโพ 3) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำวัดคฤหบดี 4) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำพระราม 8 5) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยวิสุทธิกษัตริย์ 6) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยสะพานพระปิ่นเกล้า 7) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชุมชนบางลำพู

ภาพ 4 ย่านชอยทำน้ำประเภทพื้นที่โล่งริมน้ำ. รูปแบบเชิงพื้นที่ของย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร (น.37), ปณัฎฐพรรณ ลัดดาถลม, 2561, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.2.3) ย่านชอยทำน้ำ ประเภททางสัญจรบรรจบน้ำ

ย่านชอยทำน้ำประเภททางสัญจรบรรจบน้ำ คือ ถนน หรือ ชอยที่เชื่อมสูริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยตรง โดยที่ไม่มีพื้นที่สาธารณะใดเป็นปลายรับในพื้นที่ ยกเว้นเขื่อนกันน้ำ โดยในพื้นที่ศึกษามี ย่าน ชอยทำน้ำ ประเภททางสัญจรบรรจบน้ำ 29 แห่ง ประกอบด้วย

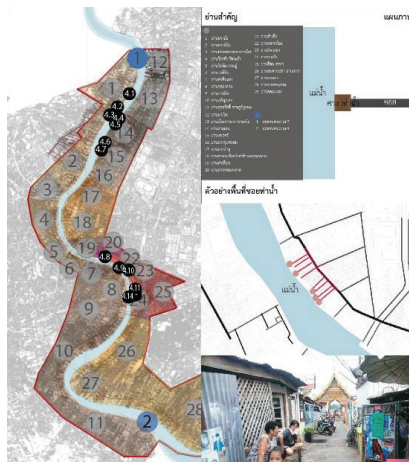
1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยวัดอนัมนิการาม 2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเกียกกาย 3) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยพลาริการทหารบก 4) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยบุญช่วย 5) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเขียวไข่กา 6) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยจรัญสนิทวงศ์ 74/1 7) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยสามเสน 23 8) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยจรัญสนิทวงศ์ 68/7 9) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยซังฮี 1/5 10) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำสามเสน 11) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยสามเสน 9 12) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำวัดเทวราชกุญชร 13) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยสามเสน 5 14) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยสันติชัยปราการ 15) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยบ้านปูน 4 16) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยบ้านปูน 2 17) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยสวนสมเด็จพระเจ้าพระยา 18) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำทางเลียบบคลองโองอ่าง 19) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยชุมชนภิรมย์ 20) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยสะพานยาว 21) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยจักรวรรดิ 22) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเผยอิง 23) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยวัดปทุมคงคา 24) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยดวงตะวัน 25) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยโรงเกือก 26) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเจริญนคร 13 27) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเจริญนคร 17 28) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเจริญนคร 49 29) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเจริญนคร 55

2.2.4) ย่านชอยทำน้ำ ประเภทศาลาทำเรือ

ย่านชอยทำน้ำ ประเภทศาลาทำน้ำ คือ ถนน หรือ ชอยที่เชื่อมสูริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีศาลาทำเรือเป็นปลายรับอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาของถนนหรือชอยนั้น ในพื้นที่ศึกษามีย่านชอย มีทำน้ำ ประเภทศาลาทำเรือ 14 แห่ง ประกอบด้วย 1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยชุมชนวัดสร้อยฟ้า 2)

ภาพ 5 ย่านชอยทำน้ำประเภททางสัญจรบรรจบน้ำ. รูปแบบเชิงพื้นที่ของย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร (น.40), ปณัฏฐพรรณ ลัดดาภิถม, 2561, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

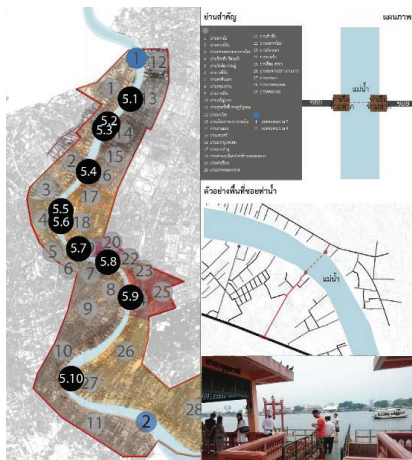

ภาพ 6 ย่านชอยทำน้ำประเภทศาลาทำน้ำ. รูปแบบเชิงพื้นที่ของย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร (น.42), ปณัฏฐพรรณ ลัดดาภิถม, 2561, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พื้นที่ย่านซอยทำน้ำชุมชนเคหะเกียกกาย 3) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำชุมชนเขียวไข่กา 4) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยชุมชนใต้สะพานกรุงธนบุรี 5) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยชุมชนศาลเจ้าเหนือ 6) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยชุมชนบ้านล่าง 7) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยขุนนาง 8) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยราชินี 9) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยท่ากลาง 10) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยเจริญกรุง 32 11) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยเจริญกรุง 34 12) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยวัดสวนพลู 13) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยวัดจรรยาवास 14) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยวัดราชสิงขร

2.2.5) ย่านซอยทำน้ำ ประเภทซอยทำเรือข้ามฟากเชื่อมซอยทำเรือข้ามฟาก

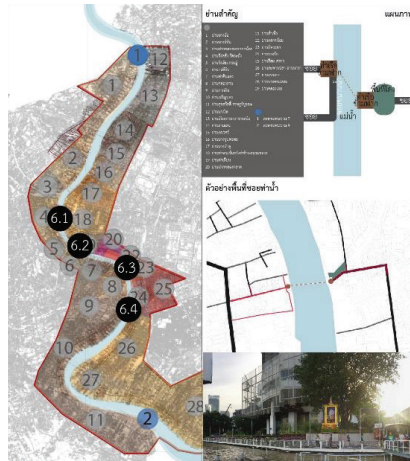
ย่านซอยทำน้ำ ประเภทซอยทำเรือข้ามฟาก เชื่อม ซอยทำเรือข้ามฟาก คือ ถนน หรือ ซอยที่เชื่อมสู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีท่าเรือข้ามฟากเป็นปลายรับอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาของถนน หรือซอยนั้น และทำหน้าที่เชื่อมข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปยังท่าเรือข้ามฟากที่เชื่อมต่อกับถนนหรือ ซอยของอีกฝั่งหนึ่งด้วย ในพื้นที่ศึกษามีย่านซอยทำน้ำประเภทซอยทำเรือข้ามฟาก เชื่อม ซอยทำเรือข้ามฟาก จำนวน 10 แห่ง ประกอบด้วย 1) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยทำเรือวัดดอนงค์ เชื่อมซอยทำเรือพายัพ 2) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยทำเรือวัดบวรมงคล เชื่อมซอยทำเรือเทเวศร์ 3) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยทำเรือวัดคฤหบดี เชื่อมซอยทำเรือเทเวศร์ 4) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยวังหลัง เชื่อมซอยทำพระจันทร์ 5) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยวังหลัง เชื่อมซอยมหาราช 6) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยวังหลัง เชื่อมซอยท่าช้าง 7) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยทำเรือชุมชนวัดอรุณฯ เชื่อมซอยทำเรือท่าเตียน 8) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำท่าดินแดง เชื่อมท่าราชวงศ์ 9) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยทำเรือวัดทองธรรมชาติ เชื่อมท่าเรือสวัสดิ์ และ 10) พื้นที่ย่านซอยทำน้ำซอยเจริญนคร 9 เชื่อมท่าเรือโอเรียนเต็ล

ภาพ 7 ย่านชอยทำน้ำประเภท ทำเรือข้ามฟาก เชื่อม ชอยทำเรือข้ามฟาก.
รูปแบบเชิงพื้นที่ของย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร
(น.44), ปณัฎฐพรรณ ลัดดาภิถม, 2561, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

2.2.6) ย่านชอยทำน้ำ ประเภทพื้นที่โล่งทำเรือข้ามฟากเชื่อมชอย
ทำเรือข้ามฟากทางขนานน้ำ

ย่านชอยทำน้ำ ประเภทพื้นที่โล่งทำเรือข้ามฟาก เชื่อม ชอยทำเรือ
ข้ามฟากทางขนานน้ำ คือ ถนน หรือ ชอยที่เชื่อมสู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา โดย
มีพื้นที่โล่งที่มีท่าเรือข้ามฟากเป็นปลายรับอยู่ริม แม่น้ำเจ้าพระยา ของถนน
หรือชอยนั้น และทำหน้าที่เชื่อมข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปยังท่าเรือข้ามฟากที่
เชื่อมต่อกับถนนหรือชอยของอีกฝั่งหนึ่งด้วย ในพื้นที่ศึกษามีย่านชอยทำน้ำ
ประเภทพื้นที่โล่งทำเรือ ข้ามฟาก เชื่อม มีชอยทำเรือข้ามฟากทางขนานน้ำ
4 แห่ง ประกอบด้วย 1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำท่าเรือวัดกัลยาฯ เชื่อมท่าเตียน
2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำวัดระฆังฯ เชื่อมท่าช้าง 3) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำทาง
เลียบคลองสาน เชื่อมท่าเรือสี่พระยา 4) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเจริญนคร
1 เชื่อมชอยกับตันบุงแยก 1

ภาพ 8 ย่านชอยทำน้ำประเภทพื้นที่โล่งทำเรือข้ามฟาก เชื่อม ชอยทำเรือข้ามฟากทางขนานน้ำ. รูปแบบเชิงพื้นที่ของย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร (น.46), ปณัฎฐพรรณ ลัดดาภิบาล, 2561, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งที่ตั้งของแต่ละประเภทพื้นที่ย่านชอยทำน้ำ

ตลอดสองฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยาในขอบเขตพื้นที่ศึกษา มีการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างหลากหลาย โดยการจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตามการแบ่งประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน 9 ประเภทพบว่า สองฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดแม่น้ำเจ้าพระยา มีการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมด 7 ประเภท คือ

1. สีเหลือง ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย
2. สีส้ม ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง
3. สีแดง ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก
4. สีเขียวอ่อน ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษา

คุณภาพสิ่งแวดล้อม

5. สีเขียวมะกอก ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา
6. สีเทาอ่อน ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา
7. สีน้ำเงิน ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

จากการศึกษาพบว่า พื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาส่วนใหญ่ ตั้งอยู่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาบนพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินสีเหลือง ประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย มากที่สุด รองลงมาคือ สีส้ม ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นปานกลาง สีเทาอ่อน ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา สีแดง ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก สีน้ำเงิน ที่ดินประเภทสถาบันราชการ การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ สีเขียวอ่อน ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามลำดับ และมีพื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินสีเขียวมะกอก ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา จำนวนน้อยที่สุด

สรุปผลการศึกษา

ในการศึกษาเรื่อง ประเภทพื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้จัดทำได้ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษาพื้นที่ย่านชอยทำน้ำตามลำดับค่าความลึกในระบบ (step depth) ด้วยโปรแกรมสเปซซินแทกซ์ (Space Syntax) ผ่านการแทนค่าด้วยตัวเลขคือ ให้พื้นที่ทำน้ำแทนค่าด้วย 0 ทุกๆ เลี้ยวถัดไปเพิ่มขึ้นทีละ 1 ตามจำนวนเลี้ยวและจุดตัดในระบบ ซึ่งตามหลักการแล้วพื้นที่ที่มีจำนวนเลี้ยวน้อยคือ พื้นที่ที่สามารถเดินทางกลับสู่ที่เดิมได้หรือมีทางเลือกในการเดินทางเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวสานกันเป็นระบบตาตาราง (Grid) ขนาดเล็กในระดับพื้นที่นั้นหมายถึง พื้นที่ดังกล่าวมีโอกาสที่ผู้คนในละแวกชอยทำน้ำจะเลือกเข้าใช้งานมากกว่าพื้นที่ที่มีจำนวนเลี้ยวหรือค่าความลึกในระบบ (step depth) ที่มากกว่า โดยคัดเลือกพื้นที่ย่านชอยทำน้ำประเภทละ 2 กรณีศึกษา ได้แก่

กรณีศึกษาที่มีความสัมพันธ์ (integration) กับเมืองมาก คือ ตัวแทนพื้นที่ย่านชอยทำน้ำที่มีค่าความลึกในระบบ (step depth) น้อย หรือ อธิบายได้ว่าพื้นที่ที่มีจำนวนเลี้ยวน้อยเป็นพื้นที่ย่านชอยทำน้ำที่มีแนวโน้มมีความหลากหลายของรูปแบบเชิงพื้นที่และมีความเป็นเอกประโยชน์

กรณีศึกษาที่มีความสัมพันธ์ (integration) กับเมืองน้อย คือ ตัวแทนพื้นที่ที่มีค่าความลึกในระบบ (step depth) มาก หรืออธิบายได้ว่า พื้นที่ที่มีจำนวนเลี้ยวมากเป็นพื้นที่ย่านชอยทำน้ำที่ไม่มีความหลากหลายของรูปแบบเชิงพื้นที่ และไม่มีความเป็นเอกประโยชน์

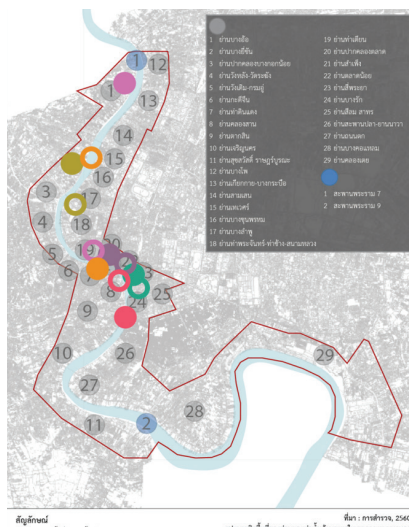
จากการศึกษาสามารถสรุปผลการคัดเลือกกรณีศึกษา 12 พื้นที่ จาก 6 ประเภทชอยทำน้ำได้ ดังนี้

กรณีศึกษาที่มีความสัมพันธ์ (integration) กับเมืองมาก	กรณีศึกษาที่มีความสัมพันธ์ (integration) กับเมืองน้อย
1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำประเภททางสัญจรขนานน้ำ	
1.1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำเจริญสนิทวงศ์ 84-86	1.2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยสะพานพุทธ
2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำประเภทพื้นที่โล่งริมน้ำ	
2.1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำพระราม 8	2.2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยพระปิ่นเกล้า
3) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำประเภททางสัญจรบรรจบน้ำ	
3.1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยสะพานยาว	3.2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยภิรมย์
4) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำประเภทศาลาทำเรือ	
4.1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเจริญกรุง 32	4.2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเจริญกรุง 34
5) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยท่าเรือข้ามฟากเชื่อมชอยท่าเรือข้ามฟาก	
5.1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยถนนราชวงศ์เชื่อมถนนท่าดินแดง	5.2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเทเวศร์เชื่อมท่าเรือชอยวัดบวรมงคลฯ
6) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำท่าเรือพื้นที่โล่งริมน้ำเชื่อมชอยท่าเรือข้ามฟาก	
6.1) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเจริญนคร 15 เชื่อมชอยท่าเรือสาทร	6.2) พื้นที่ย่านชอยทำน้ำชอยเจริญนคร 1 เชื่อมชอยกับต้นบุษยก 2

จากข้อค้นพบเบื้องต้นพบว่า พื้นที่ย่านชอยทำน้ำที่มีค่าความลึกในระบบน้อยที่สุดคือ ชอยทำน้ำพระราม 8 และ ชอยทำน้ำชอยเจริญนคร 15 - สาทร์ ที่มีค่าความลึกในระบบเท่ากับ 3 รองลงมาคือ ชอยทำน้ำชอยถนนราชวงศ์เชื่อมถนนท่าดินแดงที่มีค่าความลึกในระบบเท่ากับ 4 จึงสันนิษฐานไว้ในเบื้องต้นตามทฤษฎีที่ว่าพื้นที่ที่มีจำนวนเลี้ยวน้อยคือ พื้นที่ที่สามารถเดินทางกลับสู่ที่เดิมได้หรือมีทางเลือกในการเดินทางเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวสานกันเป็นระบบตาราง (Grid) ขนาดเล็กในระดับพื้นที่ นั้นหมายถึงพื้นที่ดังกล่าวมีโอกาสที่ผู้คนในละแวกชอยทำน้ำจะเลือกเข้าใช้งานมากกว่าพื้นที่ที่มีจำนวนเลี้ยวหรือค่าความลึกในระบบ (step depth) มาก โดยเฉพาะชอยทำน้ำชอยท่าเรือเทเวศร์-วัดบวรมงคล ที่มีค่าความลึกในระบบมากที่สุดถึง 27 หน่วย จึงน่าจะมีการเลือกใช้งานน้อยกว่าพื้นที่ย่าน ชอยทำน้ำอื่นๆ

166

Vol. 26
No. 2
May
-
Aug.
2020

ภาพ 9 ตำแหน่งตัวแทนพื้นที่ย่านชอยทำน้ำแต่ละประเภท. รูปแบบเชิงพื้นที่ของย่านชอยทำน้ำเจ้าพระยาในเขตกรุงเทพมหานคร (น.61), ปณัฎฐพรรณ ลัดดาถลม, 2561, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดังนั้น จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในอดีตเป็นพื้นที่ที่มีการใช้งานอย่างหนาแน่นจากการทำหน้าที่หลักเป็นเส้นทางคมนาคม จึงส่งผลให้พื้นที่ตลอดสองฝั่งเป็นที่ตั้งของอาคาร ชุมชน และย่านเก่า ที่มีความสำคัญ อาทิ ย่านที่พักอาศัยของชาวมุสลิมบางอ้อ ชุมชนแขกแพดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ตอนบนของแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรี ย่านชาวไทยในพื้นที่ดุสิต เทเวศร์ ย่านชุมชนที่พักอาศัยกะตึจีน ย่านการค้าชาวจีนบริเวณทรงวาด สำเพ็ง หรือแม้แต่พื้นที่วัด วัง ศาสนสถานสำคัญ อาทิ พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ วัดอรุณราชวราราม โบสถ์กาลหว่าร์ เป็นต้น

ซึ่งจากการเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญกับการคมนาคมทางน้ำ ส่งผลให้พื้นที่ตรอก ซอย หรือพื้นที่ถนนในอดีตที่เชื่อมตรงสู่พื้นที่ริมน้ำทั้งที่โล่ง อาคาร ศาลา ที่ทำหน้าที่เป็นท่าเรือรับส่งสินค้า พื้นที่พักผ่อน พื้นที่ค้าขาย เชื่อมสู่พื้นที่בקต่อไปยังย่านสำคัญอื่นๆ มีขนาดเล็ก แคบ แต่รายล้อมด้วยพื้นที่ชุมชนหรือพื้นที่สำคัญๆ จึงเรียกได้ว่าเป็นพื้นที่ที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต และความเป็นเมืองในยุคสมัยหนึ่งไม่ได้ถูกวางแผนหรือออกแบบอย่างเป็นระบบ จึงเกิดลักษณะทางกายภาพที่ไม่สอดคล้องกับการใช้งาน อาทิ ถนนที่แคบ ไม่สามารถใช้เพื่อการขนส่งหรือสัญจรได้ ส่งผลให้การใช้งานด้านเศรษฐกิจหรือสังคม ที่เคยเกิดไม่สามารถใช้งานต่อไปได้ เกิดเป็นการปล่อยพื้นที่ให้กร้างไร้การใช้งานไร้ผู้คน หรือลดบทบาทของพื้นที่ลงตามกาลเวลา แต่ในทางกลับกันบางพื้นที่ที่มีทางสัญจรที่สอดคล้องกับการใช้งาน ก็เกิดการเข้าใช้งานพื้นที่บางส่วน รวมทั้งบางพื้นที่ยังคงถูกใช้เพื่อการสัญจรทางน้ำ อาทิ การเป็นท่าเรือข้ามฟากเชื่อมโยงสองฝั่งแม่น้ำ หรือท่าเรือท่องเที่ยว ที่เชื่อมโยงพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา รวมทั้งในอดีตและปัจจุบันมักพบเห็นโครงการทั้งของภาครัฐและเอกชนที่มุ่งหวังในการพัฒนาพื้นที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวนมาก

ฉะนั้น พื้นที่ย่านซอยทำน้ำเจ้าพระยา จึงไม่ได้หมายถึงเพียงพื้นที่ริมน้ำเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงที่ตั้งโดยรอบพื้นที่ริมน้ำ อาทิ อาคาร บ้าน เรือน ศาลา พื้นที่โล่งว่าง ที่เชื่อมโยงเป็นโครงข่ายทั้งในระดับชุมชน ย่าน และเมือง ไม่ว่าจะเป็นโครงข่ายการสัญจรทางบกหรือทางน้ำ

ข้อเสนอแนะ

4.1 ภาครัฐ

ศึกษาการก่อสร้างที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ ก่อนจะนำไปแก้ปัญหา
แก้ไข เพื่อให้พื้นที่นั้นๆ สามารถใช้งานได้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่
และเป็นประโยชน์ต่อประชาชนรวมทั้งผู้ที่สัญจรในพื้นที่ต่อไป

4.2 ภาคเอกชน

พัฒนา ปรับปรุง แก้ไข โครงการต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ให้เข้ากับบริบท
ของพื้นที่มากขึ้น โดยต้องทำให้พื้นที่นั้นๆ มีสภาพแวดล้อมที่คงเดิม ไม่
เสื่อมโทรมอันเนื่องมาจากการประกอบกิจกรรมของภาคเอกชน

4.3 ภาคประชาชน

ตระหนักถึงประโยชน์ของการฟื้นฟูพื้นที่ย่านชอยท่าน้ำเจ้าพระยา
และริมน้ำสาธารณะอื่นๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- สกุลชัย ดันดิเตรณี. (2549). แนวทางพัฒนาด้านกายภาพของพื้นที่โล่งว่าง
เพื่อการพาณิชย์ ภายในย่านถนนข้าวสาร กรุงเทพมหานคร.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- William H. Whyte. (1990). City: Rediscovering the Center. New York:
Doubleday.